

paradigma

Çin'in Afrika Stratejisi

Yatırım Bağımlılık Rekabet

**Deniz
İstikbal**

ÇİN'İN AFRİKA STRATEJİSİ

YATIRIM • BAĞIMLILIK • REKABET

DENİZ İSTİKBAL

ÇİN'İN AFRIKA STRATEJİSİ:

YATIRIM • BAĞIMLILIK • REKABET

Deniz İstikbal

ISBN: 978-625-8079-50-0

1. Baskı: 2025

Paradigma Yayınları

Yayın Yönetmeni: Mehmet Akif Memmi

Editör: Asuman Kılıçaslan

Kapak Tasarımı: VID Creatives

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan fotokopi dâhil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Paradigma Yayıncılık Anonim Şirketi

Sertifika No: 53690

Bereketli Sok. No: 20

Kuzguncuk/Üsküdar, İstanbul

www.paradigmayayinlari.com

info@paradigmayayinlari.com

<https://x.com/ParadigmaYay>

[instagram.com/paradigmayayincilik](https://www.instagram.com/paradigmayayincilik)

Baskı: Optimum Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1 34295

K.Çekmece İstanbul

Sertifika No: 41707

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE ÇİN	19
Çin'in Grand Stratejisi	19
Çok-Kutupluluk ve Çin'in Yükselişi	28
Çin Komünist Partisi (ÇKP) ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)	45
Birleşmiş Milletler ve Dış Politika Tercihleri	56
İKİNCİ BÖLÜM	
ÇİN'İN EKONOMİK YÜKSELİŞİ	67
Sosyalist Çin (1912-1978)	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ÇİN'İN AFRIKA YATIRIMLARI	93
Dış Politika Tercihleri ve Afrika'da Siyasi İktidar	93
Afrika-Çin İlişkileri	106
Çin-Nijerya İlişkileri: Yatırım, Kredi ve Yardımlar	123
Çin ve Güney Afrika İlişkileri: Yatırım, Kredi ve Yardımlar	129
Çin-Kenya İlişkileri: Yatırım, Kredi ve Yardımlar	135
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
AFRIKA'DA YATIRIMLAR VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	143
BM'de Oy Verme Davranışları: Nijerya, Güney Afrika ve Kenya	143
Afrika'da Uluslararası Aktörler	158
BEŞİNCİ BÖLÜM	
ÇİN'İN GLOBAL VİZYONU VE AFRIKA	167
Liberal Düzendeki Çin'in Konumlandırılması	167
Çin Yatırımları ve Afrika'da Karşılıklı Bağımlılık	180
Küresel Hegemonya Rekabeti: ABD ve Çin	186
Siyasal Ekonomi ve Küresel Düzen Arayışları	204
SONUÇ	213
KAYNAKÇA	227
DİZİN	249

*Bu çalışmayı yaşam yolculuğumda bana ilham veren
ve bugün artık aramızda olmayan, rahmetle ve minnetle andığım
muhterem büyüklerim Bahri İstikbal, Mustafa Peçe
ve Tomris Taşkent'in aziz hatıralarına ithaf ediyorum.*

ÖNSÖZ

Ekonomik kalkınma başarısı, tek parti yönetimi, artan refah düzeyi, teknoloji üretme kapasitesi, adaletsiz gelir dağılımı ve devasa finansal kaynaklarıyla Çin, 2016'da satın alma gücü açısından dünyanın en büyük ekonomisi konumuna erişti. Çin, 2023'te dünya imalat sanayi üretiminin yaklaşık yüzde 30'unu gerçekleştirirken aynı zamanda dünyanın en büyük ticaret ülkesi olarak çok kutuplu dünya düzenine vurgu yapıyor. 2005-2023 arasında yurtdışına 2,37 trilyon dolarlık yatırım yapan Çin, Yeni İpek Yolu Projesi'yle Asya-Avrupa-Afrika üçgenini birbirine bağlamayı amaçlıyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) kurduğu küresel düzen içerisinde ekonomik yükselişini sürdüren Asya devi, küresel sistemin reformuna dair gündemi desteklerken Batı sistemine alternatif yaratılmasını önceliyor.

Oluşan küresel alternatifler açısından Çin'in grand stratejisi ve küresel niyetlerinin bir parçası olarak Afrika yatırımları önem kazanıyor. Nijerya, Güney Afrika ve Kenya Çin'in kıta genelinde en fazla yatırım yaptığı aktörler arasında öne çıkıyor. Küresel reform çağrıları ve alternatiflerin yaratılmasında desteğe ihtiyaç duyan Çin'in yaptığı yatırımlarla ülkeleri kendine bağımlı hâle getirdiği iddia ediliyor. Dış ticaret üzerinden kurulan ekonomik ilişki de karşılıklı bağımlılığa katkı sağlıyor. Bu şekilde Pekin ile bir bağımlılık ilişkisi

kuran aktörler, uluslararası kuruluşlardaki tartışma ve oylamalarda Çin ile hareket ederken ülkeye karşı dile getirilen eleştirilere karşı çıkıyorlar. Pekin tarafından sunulan finansal alternatifler de Çin'in grand stratejisinin bir parçası olarak karşılıklı asimetrik bağımlılık ilişkilerinin küresel hâle gelmesine ciddi katkı sunuyor.

Çin'in dönüşen küresel sistem içerisindeki yeri, konumu, niyetleri, stratejileri, ilişkileri ve politikaları gelecek dönemleri etkileyebilecek potansiyele sahip. Buna paralel olarak BM, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kurumlarda Çin'in etkisi artış göstermiş durumda. 2008 Finansal Krizi sonrası ABD'nin başat güç olduğu uluslararası kurumlarda reform çağrılarını yinelenen Çin, etki sahasını küresel hâle getirmeye başladı. Yatırım, kredi, yardım ve hibeler üzerinden geliştirilen etki sahası dış ticaretin de önemli bir parçası olarak uygulanıyor. Çin'in benimsediği politika bağımlılık ilişkilerini kuvvetlendirirken Pekin tarafından kurulan alternatiflerin küresel olarak kabul edilmesi kolaylaşıyor. Çin'in güç kazanmasının yansıması olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle olan ilişkiler dönüşüm geçiriyor. Çin'in ülkelere yaptığı yatırımlar sonrası dış ticaret Pekin lehine olacak şekilde güçlenirken uluslararası reform çağrıları az gelişmiş ve gelişmekte olan aktörler tarafından daha fazla savunuluyor. Aynı zamanda Afrika ekonomileri Batı dışı kalkınma modeli olarak Çin'den etkileniyorlar. Bunun bir yansıması olarak Çin-Afrika ilişkileri genişliyor ancak oluşan karşılıklı bağımlılık, Birleşmiş Milletler'de Çin lehine olan oy verme davranışlarını ortaya çıkarıyor.

Çin'in Nijerya, Kenya ve Güney Afrika yatırımlarının oluşturduğu dengesiz karşılıklı bağımlılık; Çin-Afrika ilişkilerinde önemli bir konuma sahip. Yatırımlarla desteklenen krediler Çin'den ithal edilecek ürünlerin finansmanında kullanılırken Çinli firmalar üç Afrika ülkesinde projeler üstleniyor. Ülkelerin ihtiyaç duyduğu finansmanda diğer aktörlere kıyasla daha az şart sunduğunu vurgulayan Çin, dış ticareti dengesiz karşılıklı bağımlılığı kuvvetlendiren

bir etmen olarak kullanıyor. İmalat sanayi ürünlerini ihraç; enerji, doğal kaynak ve tarım ürünlerini ithal eden bir ülke olarak Çin, üç Afrika ülkesinin en büyük dış ticaret partneri. Nijerya ve Kenya'ya yatırım yapan en büyük aktör olarak Çin, bu ülkelerle siyasi ilişkilerin gelişimine de büyük önem veriyor. Kurduğu ticari altyapı ve siyasi ilişkilerle üç ülkeyi kendine bağımlı hâle getiren Çin uluslararası kuruluşlarda mevcut ilişkileri kullanmakta ve ülkele- rin dış politik önceliklerini etkileyebiliyor. Çin Komünist Partisi ve Afrika ülkelerindeki iktidar partileri arasındaki ilişkiler de mevcut bağımlılığa ciddi katkı sunuyor. Oluşturduğu finansal, siyasi ve güvenlik alternatifleriyle Pekin, gelişmekte olan ülkeleri kendine çekmeye çalışıyor. Bu çabanın bir göstergesi olarak yatırımlar sonrasında Afrika ülkeleri BM Genel Kurulunda Çin ile daha fazla hareket ediyor. Nijerya, Güney Afrika ve Kenya bu açıdan önemli bir örnektir. Bu nedenle 2005-2023 döneminde üç ülke BM Genel Kurulunda Çin ile hareket etmiş ve yatırımlar aktörlerin oy verme davranışlarına ciddi anlamda etki etmiştir. Yukarıda değinilen perspektiften hareketle kitap, ekonomik olarak yükselen Çin'in Afrika yatırımlarını ele almaktadır.

Elinizdeki eser, küresel düzendeki değişimler ışığında Çin'in Afrika yatırımlarını inceliyor. Böyle bir konunun seçilmesinde Afrika kıtasına en fazla yatırım yapan aktörün Çin olması ve dış ticarete Afrika'nın en büyük partneri olması etkili. Ekonomik kalkınma hızı ve finansal gücüyle borç tuzağı eleştirilerine rağmen küresel aktörler arasında konumunu güçlendiren Çin, dünya düzeninde değişimleri hızlandırıyor. Bu değişimlerin en önemli yansımalarından biri de Afrika'da ortaya çıkıyor. Gelişmekte olan ülkeler için stratejik kamu merkezli kalkınma modelinin temsilcisi olan Çin, pek çok Afrikalı aktörle ilişkilerini perçinliyor ve asimetrik bağımlılık altyapısını inşa ediyor.

GİRİŞ

16. yüzyıldan itibaren kıtaya ayak basan Avrupalı sömürgeci ülkeler, Afrika'nın kültürünü ve tarihini kenara iterek kendi medeniyet ilkelerini dayatmışlardır. “*Beyaz Adamın Yüğü*”¹ olarak adlandırılan bu durum birçok problemin temel sebepleri arasında yerini almıştır. Yoksulluk, yolsuzluk ve iç karışıklıkların tarihsel kabul-lerle bir algı ve yansıma hâline dönüşmesi Afrika'nın her dönem istikrarsız bir coğrafya olduğunu zihinlere kazımıştır. Ancak sanat, kültür, ticaret, tarım, madencilik ve daha birçok faaliyetin kökeni Afrika'da bulunmaktadır. Günümüzde yaşayan pek çok dilin de gelişim merkezi olan kıta, 19. yüzyıl gezginlerinin farklı gözlemlerine rağmen insanlık tarihinin kadim merkezlerinden biridir.² 21. yüzyılda küresel düzende meydana gelen değişim sancıları bölgenin ekonomik, siyasi ve toplumsal önemini tekrar ön plana çıkarmıştır. Bu öneme paralel olarak birçok ülke Afrika ile ilişkilerini siyasi ve ekonomik olarak geliştirmeyi daha fazla öncelemeye başlamıştır.

Doğal kaynaklar bakımından zengin ve ticaret yolları açısından kritik bölgeleri bünyesinde barındıran Afrika kıtası 16. ve 20.

¹ 1899'da Rudyard Kipling tarafından yazılan popüler bir şiirden alınmıştır. Afrika kıtasında Batılı ülkelerin sömürge düzeni kurması sonrası bölgenin gelişmemesi üzerinden Beyaz Adamın Yüğü teriminin kullanımı akademik ve teorik çalışmalarda yaygınlaşmıştır.

² Erik Gilbert ve Jonathan Reynolds, *Dünya Tarihinde Afrika: Tarih Öncesinden Günümüze*, (Küre Yayınları, İstanbul: 2016).

yüzyıllar arasında İngiliz, Fransız, İtalyan, Alman ve Portekizli sömürgeci güçler tarafından paylaşılan bir bölgeydi. Sanayileşme yarışının hızlanmasıyla birlikte ticari ilişkilerin daha fazla ön plana çıkması, beraberinde hammadde kaynakları için Afrika'yı cazibe merkezi hâline getirmişti. Hammadde ve insan kaynakları açısından maliyetlerin düşük olduğu, Batılılar tarafından yönetilen Afrika coğrafyası "*Beyaz Adamın Yüğü*"nü sırtlanmak zorunda kaldı. Batılı ülkelerden siyasi, sosyal, kültürel ve toplumsal olarak birçok bileşeni miras alan Afrika ülkeleri Batılı düşünce biçimleriyle İkinci Dünya Savaşı sonrası kademeli olarak bağımsızlığına kavuştu. Ucuz iş gücü kaynağı olarak görülen Afrikalılar ise bağımsızlık sonrası eski sömürge dönemlerine kıyasla daha ağır ekonomik şartlarla mücadele etmek zorunda kaldılar. Bağımsızlık sonrası bitmeyen iç karışıklık ve savaşlar, yolsuzluk sarmalı, yoksulluk döngüsü ve siyasi karmaşa ile uluslararası baskılara direnmek zorunda kalan Afrika, günümüze kadar ekonomik bağımsızlık bağlamında birçok problemle yüzleşti. Ekonomik potansiyelin barındırdığı fırsatlar ise günümüzde farklı ülkelerin Afrika ile ilgilenmesini beraberinde getirdi.

Doğu Asya'nın yükselen gücü Çin'in ekonomik kalkınması küresel sistemde birçok değişime sebebiyet verdi. Batılı kurumlara alternatif olarak ortaya çıkan Pekin destekli uluslararası kuruluşlar pek çok ülkenin geleceği Asya'da aramasını sağladı. 1978'de Çin'de başlayan liberalleşme ve dışı açılım 46 yıllık süreçte başarıya ulaşırken Batı merkezli sistemler sorgulanmaya başlandı. 2016'dan itibaren dünyanın satın alma gücü paritesine göre milli gelir açısından en büyük ülkesi olan Çin, döviz rezervleri ve dış ticaret büyüklüğü itibarıyla de küresel ekonominin başat gücü hâline geldi. BRICS gibi iş birliği platformlarının kuruluşunda başı çeken Çin, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Yeni Kalkınma Bankası ve Acil Para Fonu gibi alternatif finansal kuruluşlara katkı sundu. Ekonomik gelişme diplomatik sahaya taşınırken Çin 2005-2023 arasında 2,37 trilyon dolar-

lık yatırım stoku ile dünyanın en büyük yatırımcı ülkelerinden biri hâline geldi ve etki sahasını farklı coğrafyalara genişletti. Kalkınan Çin imalat sanayinde küresel bir oyuncu olarak milyonlarca kişinin yoksulluktan çıkarılmasını ve yeni orta sınıfın yaratılmasını sağladı. Ayrıca küresel reformları öne çıkaran Çin Dünya Ticaret Örgütü, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlarda eşit oy hakkını savundu. Uluslararası sistemin değişim geçirmesi gerektiğine vurgu yapan Çinli yöneticiler ise alternatiflerin yaratılması ve küresel iş birliğinden yana oldular.

Çin; barış, istikrar, refah ve birlikte kalkınma perspektifiyle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle ilişkilerini geliştirirken siyasi istekleri geri planda tuttuğunu vurgulamaktadır.³ Demokrasi ve liberal piyasa şartlarına bağlılık gibi Batılı ülkelerin öne sürdüğü koşullara kıyasla Pekin, ortak kalkınma ve refahın paylaşımı olgularına odaklanmaktadır. Afrika, Asya ve Latin Amerika gibi bölgelerde işlevsel hâle gelen ortak kalkınma hedefleri pek çok ülkenin Çin'e sempatiyle yaklaşmasını sağlamaktadır. Ancak Pekin yönetimine karşı birçok eleştiri de mevcuttur. Özellikle verilen kredi ve borçların geri ödenememesi durumunda Çin'e devredilen ulusal kaynaklar, "borç tuzağı" olarak adlandırılan olguyu öne çıkarmaktadır. Sri Lanka, Endonezya, Güney Afrika, Kenya ve Tacikistan gibi ülkelerde gündeme gelen borç tuzağı eleştirilerinin Pekin yönetiminin imajına negatif yansıdığı söylenebilir. Özellikle Tacikistan ve Çin arasındaki sınır anlaşmazlığının Pekin lehine çözüme kavuşması ve ülke topraklarının belli bir kısmının devri bu tür eleştirilerin sürekli gündemde kalmasına neden olmuştur.

Küresel hegemon Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Pekin'in bu şekilde öne çıkmasından ciddi düzeyde rahatsızdır. Mevcut rahatsızlık pek çok engellemeyi beraberinde getirirken ticaret savaşla-

³ Jian Yang, "China and the Developing World", *International Studies Review*, Cilt: 13, No: 3, (2011), s. 502-505.

rı olarak adlandırılan süreç durumun önemine işaret etmektedir. Donanmasını Asya-Pasifik bölgesine kaydıran ve resmi raporlarda Çin'in dengelenmesi gerektiğine vurgu yapan ABD bölgesel ortaklarıyla Pekin'e karşı bir blok oluşturmaya çalışmaktadır. Japonya, Hindistan ve Güney Kore gibi ABD'nin yakın ilişki içinde olduğu ülkeler de Çin'in ekonomik yükselişine temkinli yaklaşmaktadır. Asya'nın yanı sıra Afrika'da da aktif bir politika yürüten Çin, ABD'ye kıyasla bölgede siyasi ve ekonomik olarak daha etkilidir. Afrika ülkelerinin ekonomik kalkınmasına vurgu yapan Çin, bölgedeki yatırımları ile doğal kaynakları işlemekte ve ucuz iş gücünden yararlanmaktadır. Ekonomik refahın Pekin yönetimine aktarılmasına veya Afrika ülkelerinden daha fazla yarar sağlanmasına imkân veren bu durum Çin'in büyüyen ekonomisinin hammadde ihtiyacı açısından önem taşımaktadır. Bu kronik asimetrik ilişki Pekin yönetiminin isteklerini öne çıkarırken Afrika ülkeleri uluslararası kuruluşlarda ve reform çalışmalarında Çin tezlerini desteklemektedir.

Şangay İşbirliği Teşkilatı, Güney Doğu Asya Serbest Ticaret Bölgesi, Asya Altyapı Yatırım Bankası, BRICS ve Yeni İpek Yolu Projesi'yle öne çıkan Çin'in kazan-kazan politikası küresel iş birliğine vurgu yapmaktadır. ABD'nin küresel hegemonya konumuna karşı oluşan alternatifleri destekleyen Pekin yönetimi özellikle Afrika'da faaliyetlerini artırmaktadır. Ancak Çin'in barışçıl yükselişinin çatışma doğuracağı hakkında tam bir fikir birliği mevcut değildir. Bazı yazarlar Çin'in bölgesel bir güç olduğu ve ABD ile iş birliğine yatkın olduğu, bazıları ise tarafların artan siyasi ve ekonomik rekabet nedeniyle çatışmaya girebileceği kanaatindedir.

Birleşmiş Milletler (BM), İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD öncülüğünde kurulan yeni düzenin önemli bileşenlerindendir. Bütün ülkeleri temsil edebilme kapasitesiyle sorunların barışçıl çözümüne katkı sunan Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesinin etkisi altındadır. Kısıtlı olmakla birlikte aktörlerin hangi

ülkeyi desteklediklerini göstermesi açısından Birleşmiş Milletler platformlarında oy verme davranışları önemlidir. Bu açıdan Çin'in Nijerya, Güney Afrika ve Kenya'ya yaptığı yatırımlar Birleşmiş Milletler gibi kurumlarda Pekin'in tezlerinin desteklenmesini ve birlikte hareket edilmesini beraberinde getirmektedir. Yatırım, proje, kredi ve yardımlarla oluşturulduğu öne sürülen adaletsiz karşılıklı bağımlılık Çin'in uluslararası kuruluşlardaki meşruiyetine katkı sunmakta ve reform taleplerinin daha fazla aktör tarafından dile getirilmesine yardımcı olmaktadır.

2005-2023 döneminde BM Genel Kurulunda 1583 karar oylamaya sunulmuştur. Çin, Nijerya, Kenya ve Güney Afrika kurul kararlarına genel hatlarıyla katılım göstermiştir. Genel Kurul oy verme davranışlarına bakıldığında dört ülkenin benzer şekilde oy kullandığı göze çarpmaktadır. Özellikle Kenya açısından daha baskın olmakla birlikte Nijerya ve Güney Afrika, Çin ile benzer oy verme davranışlarına sahiptir. 2005-2023 döneminde ortalama yüzde 79'luk benzer oy verme oranı, nükleer silahlarla ilgili kararlar dışarıda bırakıldığında daha yüksek düzeye çıkmaktadır. 2022'de yüzde 91 ile zirve yapan benzer oy verme davranış oranı Çin'in bu ülkelere yatırım, kredi ve hibeleri ile dış ticaretinin de en yüksek düzeye ulaştığı yıldır.

Çin'in Afrika politikası ve ortaya çıkan kalkınma modeli diğer aktörleri etkileyebilecek potansiyele sahiptir. ABD'nin hâlen egemen olduğu küresel düzende Pekin yönetiminin ekonomik kalkınma, iş birliği ve siyasi sistem açısından ortaya koyduğu alternatif model, tartışmaları beraberinde getirmiştir. Ancak konunun genişliği göz önüne alındığında üç örneklem üzerinden doğrulama yapılabilir. Bu nedenle Çin'in Afrika'da yatırımları sonrası Nijerya, Güney Afrika ve Kenya'nın Birleşmiş Milletler'deki oy verme davranışlarına bakılmıştır. Çin'in ekonomik gücünün arttığı 2000'ler sonrası kitabın zaman sınırlamasını oluşturmaktadır. 2005-2023 yılları arasındaki yatırımlar dikkate alınarak aynı zaman aralığında Birleşmiş

Milletler'deki oy verme davranışları yatırım verileriyle birlikte analiz edilecektir.

Çalışmada American Enterprise Institute (AEI), China-Africa Research Initiative ve World Integrated Trade Solution (WITS) gibi kaynaklar sırasıyla yatırım, proje, kredi, hibe ve dış ticaret verileri için kullanılmıştır. Çin yatırımları ile ilgili veriler AEI'den alınmıştır. Çünkü Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve Çin Ticaret Bakanlığı gibi kaynaklar bölgelere göre yatırımları ayrıntılı olarak paylaşmamaktadır. En ayrıntılı yıl, bölge, firma ve ülke verileri AEI'de mevcuttur. China-Africa Research Initiative; kredi, proje ve hibeler konusunda diğer kaynaklara göre daha geniş veri setine sahiptir ve bu nedenle tercih edilmiştir. WITS ise dış ticaret istatistiklerinde kullanılmıştır. WITS, Dünya Ticaret Örgütü ve Birleşmiş Milletler gibi kurumların veri setlerini kullanarak dış ticaret verilerini yayınlamaktadır. Çalışmanın daha sağlam bir zeminde ilerleyebilmesi için bu üç kaynak kitabın istatistik veri yorumlamasında kullanılmıştır. BM Genel Kurulundaki oy verme davranışları, çalışmanın vurguladığı adaletsiz karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin yorumlanması için alınmıştır. Devletlerin dış politika tercihlerini göstermesi ve karşılıklı ilişkilerin önemini gözler önüne sermesi açısından BM Genel Kurulu tercih edilmiştir. 2005'ten başlayarak incelenen oy verme davranışları nükleer silahların yayılması hariç diğer alanlarda benzerirken Çin'i eleştiren oylamaların Afrika ülkeleri tarafından Genel Kurulda reddedildiği görülmüştür.

Çalışmanın yapısı beş bölümden oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Birinci bölüm kavramsal çerçeve ve küresel düzenin değişen yapısında Çin'in yerini Afrika özelinde tartışmaktadır. İkinci bölümde Çin'in ekonomik kalkınma tarihini dış ticaret, yatırım, kredi ve yardım gibi olgular dikkate alınarak barışçıl kalkınma modeli çerçevesinde açıklanmaktadır. Çin'in yatırım, kredi ve yardım politikasını belirleyen etmen, kurum ve tarihi olaylara da ikinci bölümde yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Çin'in Afrika yatırım, proje,

yardım, kredi ve hibeleri hem genel hem de çalışmanın odaklandığı üç ülke olan Nijerya, Güney Afrika ve Kenya'yı içerecek şekilde tablo, grafik ve şekiller yardımıyla anlatılmaktadır. Ayrıca iktidar partileri arasındaki ilişkiler araştırma sınırlılıklarını gözeterek ele alınmıştır. Dördüncü bölümde yatırımlar sonrası BM Genel Kurulunda Çin, Nijerya, Güney Afrika ve Kenya'nın oy verme davranışları diğer bölümlerde ele alınan kavramsal çerçeve ile yorumlanmaktadır. 2005-2023 tarihleri arasında BM Genel Kurulunda dört ülkenin katıldığı 1583 karar incelenmiştir. Dört ülke 1255 kararda benzer, 328 kararda ise farklı şekillerde oy kullanmışlardır. Ortalama yüzde 79 oranında benzeşen oy verme oranı Çin yatırım, kredi, proje, dış ticaret ve hibelerinin artmasıyla geçmişten günümüze yükselerek gelmiştir.

Beşinci bölüm, ilk dört bölümde kavramsal çerçeve ile temellendirilen Çin'in Afrika yatırımlarının genel bir perspektifle yorumlandığı kısımdır. Çin'in küresel konumlandırılması, geleceği, liberal düzendeki reform çabaları ve Afrika'nın önemi beşinci bölümde diğer bölümlerde ortaya konulan veri, yorum ve analizleri gözeterek şekillendirilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar ayrıca kitabın farklı bölümlerinde kullanılmıştır. Altay Atlı, Ziya Öniş, Fatih Oktay, Sadık Ünay, Kemal İnat, Arzu Al, Michael Glosny, William Overhold, John Ikenberry, Wu You, Minqi Li gibi uzman ve araştırmacıların çalışmaları kitabın çerçevesi gözetilerek tercih edilmiştir. Küresel düzen içerisinde Çin'in ekonomik yükselişinin Afrika özelinde karşılıklı bağımlılık oluşturduğunu istatistik ve veriler yardımıyla ortaya koymayı ve Çin hakkındaki tartışmalara katkı sunmayı hedefleyen çalışma çok çeşitli kitap, rapor, analiz ve makalelerden yararlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

VE ÇİN

Çin'in Grand Stratejisi

Grand strateji devletin en yüksek karar alma merciinde siyasi, ekonomik, diplomatik ve askeri kaynakların ulusal çıkarlara göre nasıl yönlendirileceğini içeren politika bütünüdür.¹ Teorik perspektiften hareketle ulusal çıkarlar bölgesel ve küresel düzenin korunması veya değiştirilmesi için kullanılabilir. Büyük güçlerin yükseliş ve çöküş dönemlerine odaklanan grand strateji çalışmaları Çin, Rusya, ABD ve İngiltere gibi ülkeleri incelemektedir. Koşullara göre büyük aktörlerin politika değişim güçlerini ve başarılarını analiz eden grand strateji okumalarında Çin önemli bir yere sahiptir.² Realist perspektif hegemonun konumunu sürdürmek için grand stratejiler ile hareket ettiğini vurgularken liberal yaklaşım daha geniş bakış açısı benimser. İdeoloji, iç koşullara göre çıkarlar, stratejik tanımlama ve uluslararası düzen gibi olgulara vurgu yapan liberal yaklaşım karar alıcıların daha geniş şekilde olaylara yaklaştığını dile getirir. Strachan, grand stratejinin askeri harekât sonrası ulusal çıkarların maksimum düzeyde gerçekleşmesi olduğunu savunur. Bunun için de kamu organlarının birlikte hareket etmesi gerektiği-

¹ Paul Van Hooft, *Grand Strategy*, (Oxford Press, Oxford: 2019).

² Paul Van Hooft, *a.g.e.*